

PEDAGOGICKÁ PSYCHOLOGIE

Pedagogická psychologie

Pedagogická psychologie je aplikovanou psychologickou vědou.

Jakých jevů (3) si povšiml Herman Ebbinghaus?

Jaký má průběh křivka zapomínání?

Jaké moduly můžeme rozeznat v pracovní paměti?

Jakou část paměti budete využívat při závěrečném testu?

Socializace člověka

Socializace = proces osvojování si kulturně sdílených poznatků, postojů, jednání, vzorců chování, norem a zákazů.

Srov. *vlčí děti* – resp. bez péče druhých

Lidská ontogeneze je předpřipravena přírodou (jak obsahově, tak i fázováním), nicméně předpokládá přítomnost dalších lidí.

K socializaci může dojít v případě, že dítě během 1. roku získá ke svému okolí důvěru, resp. *připoutání* (srov. attachment – J. Bowlby).

Dítě/člověk si pak osvojuje způsoby chování (návyky), mateřský jazyk, hodnoty, různé modely a obrazy světa a věcí v něm.

Základním prostředkem socializace je sociální učení. Produktem sociálního učení jsou sociální role (rolové chování), postoje, hodnoty, ideály apod.

Odlišují se tyto 3 základní typy soc. učení:

1. Sociální posilování
2. Nápodoba (imitace)
3. Identifikace

1. Sociální posílení (podmiňování)

Je jednoduchou formou učení, kdy je určité chování či jednání *posíleno* (odměněno) podnětem sociální povahy, což jsou různé podoby sociální akceptace. Akceptace má posilující účinek, protože uspokojuje sociální potřebu člověka být přijímán a akceptován. Tedy určité chování (spontánní i iniciované zvenku) se opakuje a tím upevňuje, pokud je sociálně oceněno.

(viz: behaviorismus, Maslowova teorie potřeb)

2. Nápodoba (imitace)

Jedinec přejímá takové vzorce chování, které vedou u druhých k naplnění potřeb. Například:

- ▣ pokud osoba zjistí, že určitý postup vede k osvojení si sladkosti, bude jej napodobovat, aby také získala sladkost
- ▣ že agresivní chování (agrese) u jiného vede ke chtěným výsledkům, tak bude agresivitu také používat, aby docílila podobných výsledků.

Sociální nápodoba může být vědomá, ale i nevědomá.

Observační učení a *Bobo doll* experiment Alberta Bandury (1961, 1963). Lidé se učí nejen odměnou/trestem za nějaké chování (behaviorismus a podmiňování), ale i tím, že vidí, co někdo dělá a jak je někdo odměňován/trestán za určité chování.

A. Bandura – Bobo doll experiment

<https://www.youtube.com/watch?v=zerCK0lRj>
p8

3. Identifikace

Primární identifikace – s rodiči, s okolím (srov. příběh seberozpoznání šimpanzice Washoe)

Sekundární identifikace (opuštěním pr. id. při separaci od objektu):

1. Narcistická (id. se ztraceným objektem)
2. Částečná (id. s vůdcem a id. s druhými na základě společné vlastnosti, např. poslechu urč. typu hudby) – vznik charakteru ega.

Aktéři socializace

- ▣ Rodina
- ▣ Škola
- ▣ Vrstevníci
- ▣ Masová média a j.

Kanály socializace

- ▣ Neverbální komunikace (chování, jednání, projev) – starší typ komunikace
- ▣ Verbální komunikace
- ▣ Komunikace artefakty (uniforma, snubní prsten, šperky...)
- ▣ Masová média (knihy, učebnice, televize) aj.

Paměť

Co můžeme děti naučit?

- Poznatky (názvy, data a jejich systém - *poznání*
tj. potřava pro sémantickou paměť
- Způsoby řešení problémů, cviky – *dovednosti*
tj. potřava pro procedurální paměť

Jaké učíme žáky dovednosti?

Kognitivní věda rozlišuje tyto 3 typy přístupů k řešení problémů:

1. pokus & omyl
2. algoritmus
3. heuristika

(ne u každého problému lze využít všechny 3 typy řešení)

Učitel může děti učit algoritmům (p&o učit nemusí a heuristiku může „učit“ snad jen tím, že žáka uschopňuje k samostatnosti – viz problém motivačního systému).

Jaké učíme studenty algoritmy?

Jak hledat věci

Jak utvořit anglickou větu

Jak pracovat chemicky

Jak chápat přirozené jevy fyzicko-matematicky,

Jak přeskočit překážku, jak vyrobit budku...

Jak naučit děti se správně učit? Lze to?

- ▣ V RVP a ŠVP je učivo (náplň hodin) vymezeno příjemně obecně a volně (nestanovuje se postup, pořadí, způsob propojení). To nám dává prostor k jakékoli tvořivosti. 😊

Známe „mechanismus“ paměti

Proč se lidé (děti) neučí pořád? – Zdálo by se to jako ten nejlepší nápad.

Učení se je náročné – málo lidí se učí více, než je nezbytně nutné.

Krom toho potřeba učit se soupeří a sousedí s mnoha jinými lidskými potřebami.

Analýza lidských potřeb

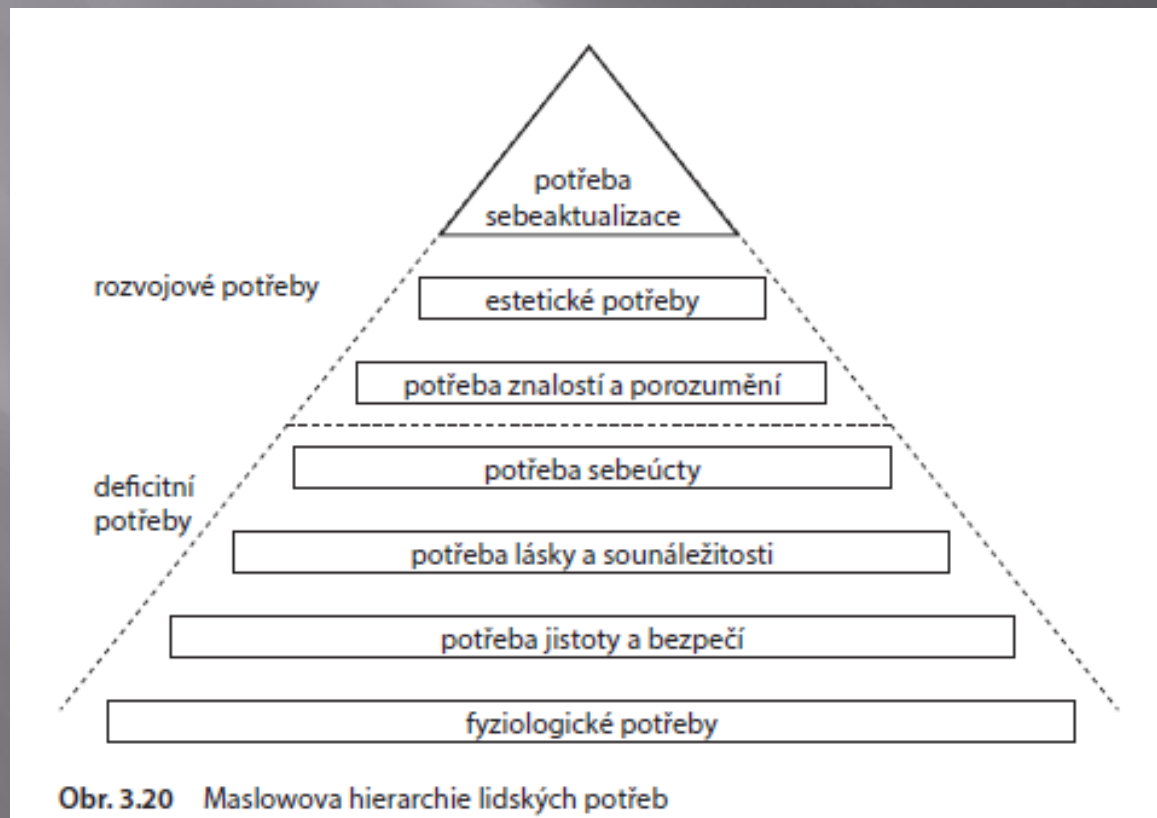
Jedna z teorií je *teorie motivačních systémů* (Joseph Lichtenberg).

Lichtenberg (1989, 1992) rozlišuje 5 základních motivačních systémů, jež jsou aktivní již u novorozenců. Ty jsou založeny na:

1. Potřebě regulovat svoje fyziologické potřeby (ty prožíváme psychicky!)
2. p. vztahovat se (attachment) a později milovat
3. p. explorační a prosazení
4. p. smyslového (a později sexuálního) vzrušení
5. p. reagovat averzivně skrze odpor/ útok či stažení se

Analýza lidských potřeb

Teorie hierarchie potřeb Abrahama Maslowa.
Maslow (1954, 2014) uspořádal lidské potřeby tímto způsobem:

Analýza lidských potřeb

Obecně platí, že níže položené potřeby jsou významnější a jejich alespoň částečné uspokojení je podmínkou pro vznik méně naléhavých a vývojově vyšších potřeb. (První čtyři kategorie Maslow označuje jako nedostatkové potřeby a pátou kategorií jako potřeby existence (bytí) nebo růstové potřeby.)

2.-4. úroveň lze nazvat sociálními potřebami. Jakékoli uspokojení těchto potřeb může sloužit jako forma sociální akceptace.

1. úroveň potřeb je uspokojována téměř vždy v sociálním kontaktu a velmi dlouho po narození se bez asistence druhých neobejde.

Analýza lidských potřeb

Matějček a Langmeier (1974) uvádějí:

1. **Potřeba stimulace:** p. mít dostatek podnětů v dostatečné míře, které podporují psychickou aktivitu dítěte – tj. dobré východisko k učení.
2. **Potřeba orientace,** smysluplného učení – p. poznat pravidla, řád, podle kterého funguje svět v němž člověk žije. Dobrá orientace ve světě uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí
3. **Potřebu citové jistoty** a bezpečí lze uspokojit prostřednictvím spolehlivých mezilidských vztahů.
4. **Potřeba seberealizace** za příznivých podmínek vede k vytvoření uspokojivé osobní identity. Identita představuje vědomí vlastního já.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti:** čl. chce mít přijatelnou perspektivu, možnost rozvoje vlastní existence apod.

Analýza lidských potřeb

Nelze zapomenout na potřebu se vyvíjet, která má sice individuální rozměr, ale těžko ji lze oddělit od nejobecnějšího trendu v živé přírodě – s evolucí... =evoluční potřeba.

Evoluční potřeba je tím, co nás „trýzní“ v nečinnosti a zahálce, v pomatení a sobectví – zkrátka vždy, když se rozhodneme naplňovat potřebu, která je v rozporu s vývojem. 😊

Cvičení:

Jaké potřeby má žák ve vyučování?

Proč se chtějí lidé/děti učit? dle Pettyho (1996)

1. Věci, které se učím, se mi hodí
2. Kvalifikace, kterou studiem získám, se mi hodí (jaký to má smysl?)
3. Při učení obvykle mívám dobré výsledky a tento úspěch mi zvyšuje sebevědomí („začarované kruhy – viz dále)
4. Když se budu dobře učit, vyvolá to příznivý ohlas mého učitele nebo mých spolužáků (soutěživost)
5. Když se nebudu učit, bude to mít nepříjemné důsledky
6. Věci, které se učím, jsou zajímavé a vzbuzují moji zvědavost nástroje: osobní rozměr, záhada)
7. Zjišťuji, že vyučování je zábavné

Začarované kruhy lidské motivace

Body 3 dle Pettyho:

1. jsem-li motivován, učím se – mám lepší výsledky (úspěch) – jsem oceněn a tím jsem více motivován (zvýší se i sebedůvěra) – lepší motivace atd.
2. nejsem-li motivován, moc se neučím – nevalné výsledky (neúspěch) – kritika či nedostatek pozitivních ohlasů (sebedůvěra klesá) – motivace klesá atd.

Tab. 3.28 Základní typy potřeb, které motivují žáky k učení (modifikovaně podle Hrabal ml. et al., 1989)

Typ potřeb	Označení potřeby	Příklady a komentáře
poznávací (kognitivní) potřeby	potřeba smysluplného poznávání	potřeba získávat nové poznatky, snaha o jejich uspořádání a zachování;
	potřeba vyhledávat problémy a řešit je	bývá aktualizována problémovou úlohou a problémovou situací, která vybízí k řešení;
sociální potřeby	potřeba pozitivních vztahů s lidmi (potřeba afilice) provázená obavou z odmítnutí	převládá-li u jedince potřeba pozitivních vztahů, cení si více přátelství než úspěchu a více se snaží v situacích spolupráce či soutěže, než v situacích, kdy pracuje sám; jedinci s vysokou mírou obav z odmítnutí se chovají nepřírozeně, „škrobeně“; ve stresových situacích se chovají tak, že vyvolávají odmítavé chování druhých; jedinci hodnotí druhé lidi pozitivně, ale sami bývají jinými lidmi hodnoceni méně pozitivně a nezažijí od nich více ležší odezvu; to může posilovat jejich obavy z odmítání i v dalších situacích;
	potřeba někam patřit (potřeba inkluze)	potřeba být součástí skupiny, většího celku (skupiny, třídy, party, týmu); jedinec, kterého ostatní vylučují ze sociálního dění, prožívá svou sociální izolaci (až na výjimky) velmi špatně;
	potřeba vlivu (potřeba moci nad druhými lidmi)	má svoji pozitivní tvář – jedinec projevuje zájem o skupinu, její prospěch, formulování cílů skupiny, je zaangażován na jejich dosažení, popohání ostatní atd.; má svou negativní tvář, neboť zdůrazňuje polaritu dominování a podřizování: mám-li já vyhrát, musíš ty prohrát; lidé se pak dělí na aktéry dění, prosazovatele změn, „šéfy“, a na pouhé „pěšáky“ vykonávající jejich vůli;
	potřeba spolupráce s lidmi	potřeba spolubytí, kooperování, dosahování společných cílů; potřeba vzájemného poskytování pomoci; spolupracující skupina může dosahovat vyšších výkonů, než by dokázali její jednotliví členové samostatně;

Dle Mareš (2014, s. 255)

Typ potřeb	Označení potřeby	Příklady a komentáře
sociální potřeby	potřeba autodeterminace (potřeba rozhodovat si sám o svých záležitostech, být nezávislý na druhých lidech)	potřeba, která se aktualizuje u malých dětí v období kolem tří let; mnohem výrazněji pak v období dospívání a dospělosti; v období dospívání se projevuje vzdorem, odmítáním i dobře míněných rad; v krajních případech bouřlivými konflikty, příklonem k problémovým partám, odchodem ze školy, z domova;
výkonové potřeby	potřeba být kompetentní	potřeba být dobrý alespoň v jedné oblasti, být uznáván jiným i jako expert na něco; věřit si, že v této oblasti lidské činnosti něco dokážu;
	potřeba úspěšného výkonu	jedinci s vysokou potřebou výkonu se snaží hodně udělat a nebojí se, že se dopustí dílčích chyb; nevzdávají se, vytrvávají v práci i přes překážky; vyhledávají situace, kdy musí napnout všechny síly, aby úkol zvládli; chtějí vyniknout;
	potřeba vyhnout se neúspěchu	tito jedinci se cítí neustále ohroženi; vyhýbají se situacím, které by mohly odhalit skutečnou úroveň jejich schopností; volí si úkoly střední obtížnosti anebo (paradoxně) velmi obtížné úkoly, kdy chyba nebývá považována za neúspěch; mají tendenci vyhýbat se náročným situacím;
	potřeba vyhnout se úspěchu	jedinci se snaží nevykukat nad průměrné spolužáky či nedráždit ty vlivné spolužáky, kteří mají negativní postoje k učení; jde o specifické sociální chování, které jedinci zaručuje, že bude skupinou nadále přijímán, nedostane se do sociální izolace nebo nebude šikanován;
potřeby perspektivy	potřeba mít osobní cíl	jedinec má zájem stanovovat si sám, čeho chce dosáhnout a čemu dává přednost; brání se cílům stanovovaným zvnějšku, od učitelů, od rodičů;
	potřeba mít strukturovanou budoucnost	jedinec (s přibývajícím věkem) se snaží klást si dlouhodobé cíle, umísťovat je na časové ose a snažit se o jejich dosahování; nežije „ze dne na den“; je schopen upřednostnit vzdálenější odměnu před okamžitým efektem; vytváří si svébytné a stabilní zájmové zaměření, uvažuje o své „cestě životem“

Dle Mareš (2014, s. 256)

Děkuji za pozornost

